

**UCHWAŁA NR VI/62/532/24
RADY POWIATU W BIELSKU-BIAŁEJ**

z dnia 25 stycznia 2024 r.

w sprawie uchwalenia Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2024–2026

Na podstawie art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1526 ze zm.) oraz art. 180 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1426 ze zm.),

**Rada Powiatu w Bielsku-Białej
uchwala, co następuje:**

§ 1. Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2024–2026 stanowiący załącznik do niniejszej Uchwały.

§ 2. Wykonanie Uchwały powierza się Zarządowi Powiatu.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady

Jan Borowski

**POWIATOWY PROGRAM
ROZWOJU PIECZY ZASTĘPCZEJ
NA LATA 2024-2026**

BIELSKO-BIAŁA 2024

SPIS TREŚCI:

1. Wprowadzenie.....	3
2. Piecza zastępcza na terenie powiatu bielskiego w latach 2021-2023.....	4
2.1. Charakterystyka ogólna.....	4
2.2. Rodzinna piecza zastępcza.....	13
2.3. Instytucjonalna piecza zastępcza.....	20
2.4. Usamodzielnienia wychowanków pieczy zastępczej.....	25
3. Organizator Rodzinnej Pieczy Zastępczej.....	27
4. Cele Programu.....	31
5. Limit rodzin zastępczych zawodowych.....	35
6. Źródła finansowania programu.....	36
7. Monitoring i ewaluacja oraz koordynowanie programu.....	36
8. Podsumowanie.....	37

1. WPROWADZENIE.

Środowisko rodzinne jest głównym czynnikiem kształtującym osobowość młodego człowieka. To czy i w jaki sposób rodzice biologiczni dbają o bezpieczeństwo i zaspokajanie potrzeb swoich dzieci decyduje o jakości wypełniania przez nich podstawowego obowiązku, jakim jest realizowanie funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Nie jest to łatwe zadanie, jednak jeżeli rodzice biologiczni nie dbają o tzw. dobro swojego dziecka wówczas wkracza instytucja i na początku z ich pomocą wspiera rodziców biologicznych w wypełnianiu przez nich podstawowych funkcji. Dopiero wówczas, kiedy działania wspierające okażą się nieskuteczne i sama rodzina nadal zagraża bezpieczeństwu i zdrowiu dziecka, instytucje i osoby do tego upoważnione podejmują decyzję o zabezpieczeniu dziecka w formie pieczy zastępczej – jeżeli jest to możliwe w rodzinnej, ostatecznie w instytucjonalnej.

W kolejnym rozdziale przeanalizujemy jakie w ostatnich latach były główne powody pobytu dzieci w zastępczych formach opieki. Przyjrzymy się także całemu procesowi funkcjonowania rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz określimy najważniejsze cele, do których będzie dążyć Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej jako podstawowa jednostka organizująca pieczę zastępczą na terenie powiatu bielskiego. Wszystko to po to, żeby działania w tak ważnym obszarze były zaplanowane, bo to zwiększy ich skuteczność i umożliwi bieżący monitoring i ewaluację, a także ewentualnie modyfikację planowanych działań.

Wszelkie działania Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej w zakresie pieczy zastępczej reguluje ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zgodnie z art. 180 ust. 1 ww. ustawy do zadań własnych powiatu należy opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi limit rodzin zastępczych zawodowych.

Wspieranie rodziny zostało przypisane do zadań jednostek samorządu terytorialnego oraz organów administracji rządowej. Ustawa w tym zakresie wprowadziła i utwierdziła m.in. funkcje asystenta rodziny, rodzin wspierających oraz placówek wsparcia dziennego. Wszystkie te działania mają za zadanie ochronić podstawową komórkę społeczną, jaką jest rodzina.

2. PIECZA ZASTĘPCZA NA TERENIE POWIATU BIELSKIEGO W LATACH 2021-2023.

2.1. Charakterystyka ogólna.

Pieczka zastępcza jest formą pomocy dzieciom, które z różnych przyczyn nie mogą przebywać w swoich rodzinach biologicznych. Głównym celem tworzenia środowisk zastępczych jest zatem zapewnienie dzieciom warunków sprzyjających ich rozwojowi, wychowaniu, edukacji i integracji społecznej.

Wyróżniamy dwa podstawowe rodzaje pieczy zastępczej – rodziną oraz instytucjonalną. Rodzinna piecza zastępcza jest sprawowana przez rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka. Natomiast placówki opiekuńczo-wychowawcze należą do instytucjonalnej pieczy zastępczej.

W powiecie bielskim niezmiennie od 2012 roku funkcjonują następujące formy pieczy zastępczej:

- **Rodzinne:**

- rodziny zastępcze (spokrewnione, niezawodowe i zawodowe, w tym zawodowe o charakterze pogotowia rodzinnego),
- rodzinne domy dziecka.

- **Instytucjonalne:**

- rodzinny dom dziecka jako placówka opiekuńczo-wychowawcza typu rodzinnego,
- placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej praca z rodziną biologiczną rozpoczyna się w ośrodku pomocy społecznej, właściwym ze względu na miejsce zamieszkania rodziny. To właśnie ośrodki pomocy społecznej, miejskie i gminne, mają zatrudnionych asystentów rodziny, którzy razem z pracownikami socjalnymi wspierają rodziców biologicznych w wypełnianiu przez nich funkcji opiekuńczo-wychowawczych wobec swoich dzieci. Dopiero wtedy, kiedy ich wspólne wysiłki nie przynoszą zamierzonych efektów i pomimo tych wszystkich działań dobro dziecka jest nadal zagrożone, rozpoczyna się procedura umieszczenia małoletniego w pieczy zastępczej.

Powiat bielski swoim zasięgiem obejmuje 10 gmin położonych wokół miasta Bielsko-Biała. W zależności od potrzeb danej gminy i pojawiających się tam problemów opiekuńczo-wychowawczych każda gmina zatrudnia różną ilość asystentów rodziny. Tabela nr 1 pokazuje dynamikę tego zjawiska w powiecie bielskim w latach 2021-2023.

Tabela nr 1: Liczba asystentów rodziny oraz liczba rodzin biologicznych objętych opieką asystenta rodziny w Powiecie Bielskim w latach 2021-2023.

Gmina/Rok	2021 ROK		2022 ROK		2023 ROK (stan na dzień 30.09.2023 r.)	
	Liczba asystentów rodziny	Liczba rodzin objętych opieką asystenta rodziny*	Liczba asystentów rodziny	Liczba rodzin objętych opieką asystenta rodziny*	Liczba asystentów rodziny	Liczba rodzin objętych opieką asystenta rodziny*
Bestwina	1	12 (5)	1	14 (3)	1	14 (6)
Buczkowice	1	6 (2)	1	7 (3)	1	7 (1)
Czechowice-Dziedzice	3	49 (43)	3	51 (51)	3	51 (51)
Jasienica	1	12 (2)	1	16 (2)	1	13 (4)
Jaworze	3	1 (1)	0	0	1	1 (1)
Kozy	2	1 (1)	1	2 (2)	1	1 (1)
Porąbka	1	12 (4)	1	9 (0)	1	2 (0)
Szczyrk	1	5 (1)	1	3 (1)	1	2 (0)
Wilamowice	1	13 (0)	1	16 (1)	1	14 (2)
Wilkowice	1	15 (5)	1	17 (5)	1	9 (0)
RAZEM	15	126 (64)	11	135 (68)	12	114 (66)

* w nawiasie podano liczbę rodzin biologicznych, które posiadają dzieci w pieczy zastępczej

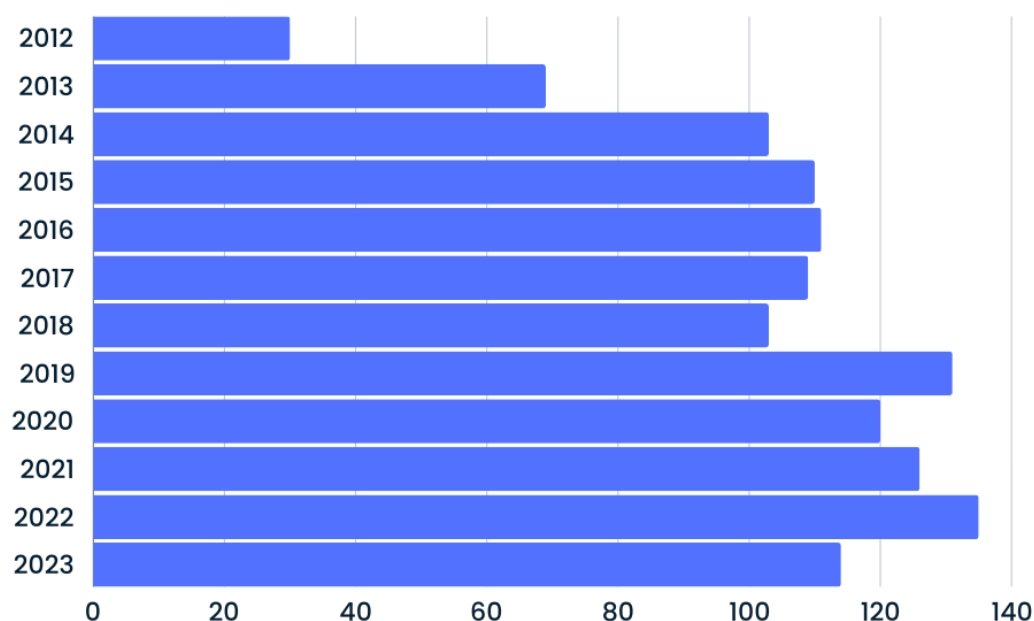
Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej na podstawie danych Ośrodków Pomocy Społecznej powiatu bielskiego

Analizując dane w tabeli można przyjąć, iż w roku 2022 w porównaniu z rokiem bieżącym było zdecydowanie więcej środowisk wymagających wsparcia. Prawdopodobnie wpływ na to miał poprzedzający rok pandemii. W 2023 roku widzimy natomiast spadek rodzin objętych opieką asystentów rodziny. Miasto Czechowice-Dziedzice ze względu na swoją wielkość i liczbę mieszkańców ma najwięcej rodzin potrzebujących wsparcia, stąd również najwięcej dzieci trafia do pieczy zastępczej. Potrzeba 3 asystentów rodziny w porównaniu z pozostałymi gminami jest uzasadniona.

Od 2019 roku można zaobserwować znaczący wzrost rodzin biologicznych objętych wsparciem ze strony asystenta rodziny. Od 2014 roku ich liczba przekroczyła 100

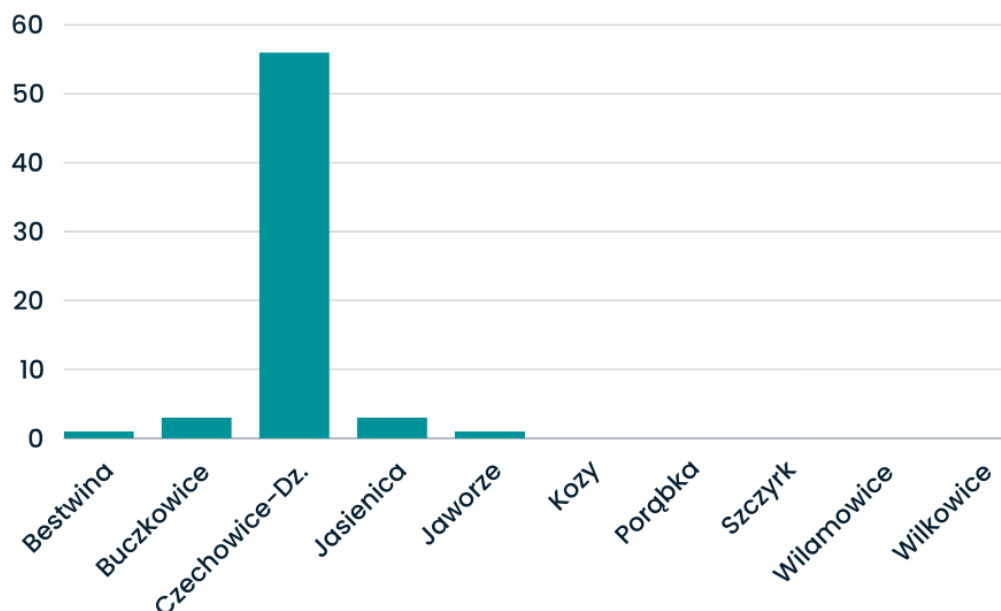
i nigdy nie osiągnęła wartości mniejszej. Najwięcej pracy asystenci rodziny mieli w roku 2022, bo pracowali łącznie z 135 rodzinami biologicznymi.

Wykres nr 1: Liczba rodzin objętych opieką asystenta rodziny w latach 2012-2023

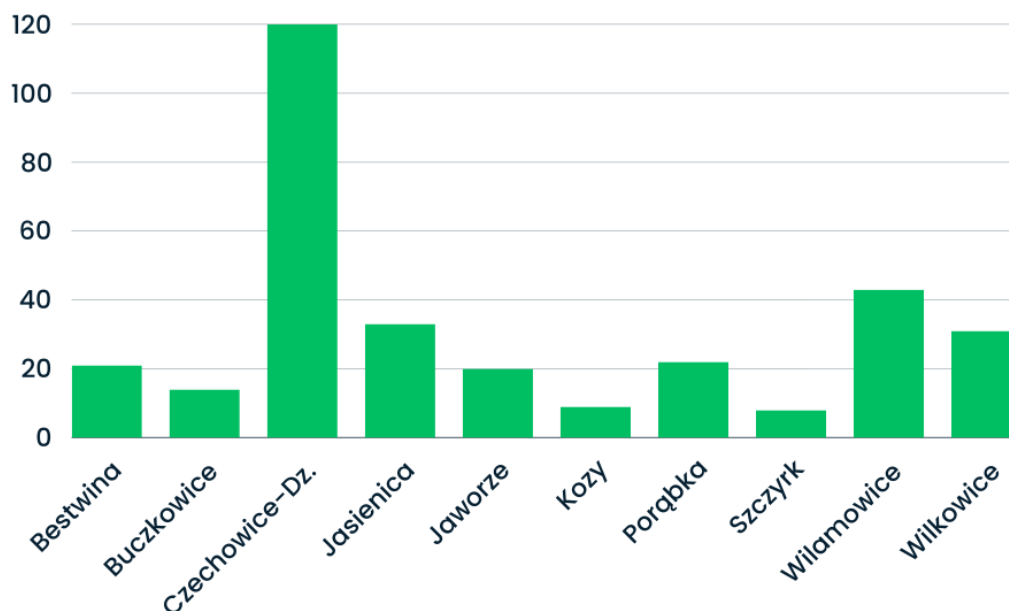
Z danych posiadanych przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej wynika, iż zdecydowana większość rodzin biologicznych, która potrzebuje współpracy z asystentem rodziny zgadza się na taką formę wsparcia. Najwięcej odmów odnotowano w Czechowicach-Dziedzicach, łącznie 56 od 2021 roku. Brak odmów pojawiło się w Kozach, Porąbce, Szczyrku, Wilamowicach oraz Wilkowicach.

Wykres nr 2 – Odmowy współpracy z asystentem rodziny przez rodziców biologicznych w latach 2021-2023.

Współpraca asystenta rodziny z rodziną biologiczną dziecka może przyczynić się do wsparcia danego środowiska wychowawczego, w taki sposób, że nie będzie potrzebne organizowanie pieczy zastępczej. Wykres nr 2 ukazuje liczbę środowisk zagrożonych niewydolnością opiekuńczo-wychowawczą, czyli w stosunku do których potencjalnie istniało ryzyko zagrożenia dobra dziecka w nich przebywającego.

Wykres nr 3 – Środowiska objęte pracą asystenta rodziny, w których dzieci nie trafiły do pieczy zastępczej.

Zdarza się jednak, iż dzieci, pomimo początkowych starań asystenta są i tak umieszczane w pieczy zastępczej – wówczas praca asystenta polega na stworzeniu warunków umożliwiających powrót dzieci pod opiekę ich rodziców poprzez zmianę ich negatywnych nawyków w codziennym życiu.

W celu usprawnienia systemu ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej kładzie nacisk na *czasowość* pobytu dzieci w pieczy zastępczej. Oznacza to koncentrację działań zmierzających do uregulowania sytuacji prawnej dzieci w czasie ich pierwszych 18 miesięcy pobytu poza domem. Po stronie rodzinnej pieczy zastępczej zostało wprowadzone stanowisko koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, który z kolei wspiera rodziny zastępcze w wypełnianiu ich funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz współpracuje z asystentem rodziny w zakresie określenia możliwości powrotu dzieci do rodzin naturalnych.

Przez ostatnie 12 lat funkcjonowania ww. ustawy pomimo powyższych działań zarówno po stronie gminy jak i powiatu, powroty dzieci pod opiekę rodziców biologicznych dotyczą niewielkiej ilości przypadków.

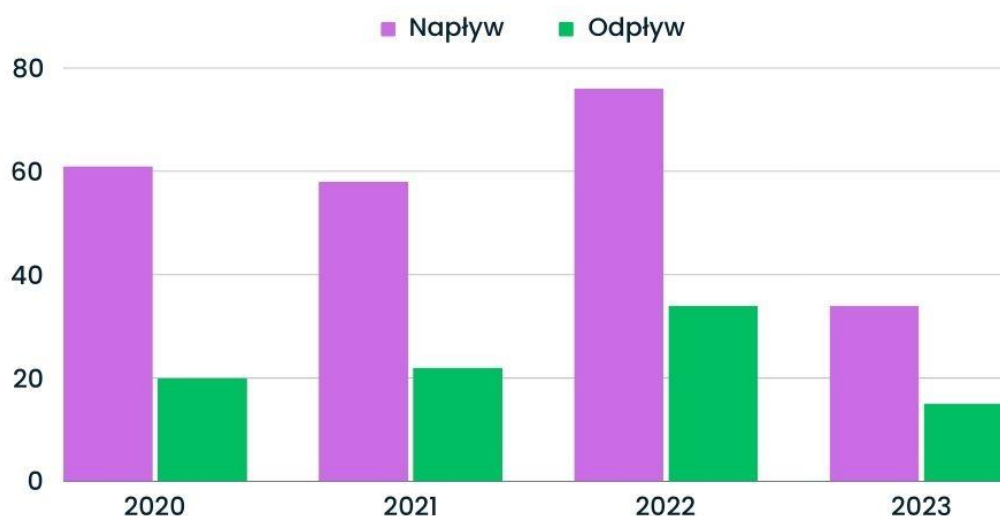
Tabela nr 2 - Liczba małoletnich opuszczających pieczę zastępczą powracających do rodzin biologicznych i przysposobionych w latach 2020-2023.

	Rok 2020		Rok 2021		ROK 2022		Rok 2023*	
	Powrót do rodziny biologicznej	Adopcja	Powrót do rodziny biologicznej	Adopcja	Powrót do rodziny biologicznej	Adopcja	Powrót do rodziny biologicznej	Adopcja
Rodzinna piecza zastępcza	4	4	14	6	12	21	4	6
Instytucjonalna piecza zastępcza	12	0	2	0	1	0	5	0
RAZEM	16	4	16	6	13	21	9	6

*stan na dzień 30.06.2023 r.

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej na podstawie danych zawartych w sprawozdaniach rzeczowo-finansowych z wykonywania przez powiat zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres od 1.01.2020 r. do 30.06.2023 r.

Wykres nr 4 – Napływ i odpływ dzieci do pieczy zastępczej w latach 2020-2023.

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej na podstawie danych zawartych w sprawozdaniach rzeczowo-finansowych z wykonywania przez powiat zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres od 1.01.2020 r. do 30.06.2023 r.

Zwiększony napływ dzieci do pieczy zastępczej w 2022 roku wynikał z zakończenia lockdownu spowodowanego pandemią. Nawet mimo zwiększonej liczby dzieci Powiatowemu Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej udało się zabezpieczyć 100% dzieci potrzebujących umieszczenia w pieczy zastępczej.

Dodatkowo według danych z I półrocza 2023 roku wynika, iż prawie 53% wszystkich wychowanków przebywa w pieczy zastępczej, zarówno rodzinnej jak i instytucjonalnej od ponad 3 lat.

Według stanu na dzień 30.06.2023 r. na terenie powiecie bielskiego funkcjonowało łącznie 136 rodzin zastępczych oraz 2 rodzinne domy dziecka. Instytucjonalną pieczę zastępczą natomiast tworzą już trzy placówki: Ośrodek Pomocy Dziecku i Rodzinie w Czechowicach-Dziedzicach, Dom Dla Dzieci „Na Lipowcu” również położony w Czechowicach-Dziedzicach oraz Rodzinny Dom Dziecka w Janowicach. Zwiększona liczba placówek wynika z procesu dezinstytucjonalizacji, która wprowadziła zmniejszenie liczby wychowanków przypadającą na 1 placówkę do 14 dzieci.

Głównym zadaniem zarówno pieczy zastępczej rodzinnej jak i instytucjonalnej jest zapewnienie odpowiednich warunków opiekuńczo-wychowawczych dzieciom, których rodzice biologiczni z różnych względów nie mogą sprawować nad nimi opieki. Powody te są bardzo różne, wśród nich mamy zarówno takie, które w jakimś stopniu zależą od samego rodzica (m.in. uzależnienia, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych) oraz takie, które są od niego zupełnie niezależne (jak m.in.: długotrwała lub ciężka choroba czy niepełnosprawność).

Z dotychczasowych danych zgromadzonych przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej wynika, iż głównym powodem umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej jest spożywanie alkoholu przez rodziców biologicznych. Powód ten na pierwszym miejscu pojawia się od wielu lat i dotyczy on zarówno pieczy rodzinnej jak i instytucjonalnej.

Innymi powodami umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej są bezradność rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz przemoc. Uzależnienia rodziców od substancji psychoaktywnych innych niż alkohol, są bardziej zauważalne w rodzinnej pieczy zastępczej i występują obecnie częściej niż przemoc wśród powodów pobytu dzieci w środowisku zastępczym.

Zdecydowanie mniej dzieci zostaje odebrana od rodziców biologicznych ze względu na pólśieroctwo, długotrwałą lub ciężką chorobę czy niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców. Natomiast takie powody jak: ubóstwo, bezrobocie czy nieodpowiednie warunki mieszkaniowe na terenie powiatu bielskiego nie występują.

Tabela nr 3 – Powody umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej w I półroczu 2023 roku.

Powody umieszczenia dzieci	Rodzinna piecza zastępcza	Instytucjonalna piecza zastępcza
Alkoholizm	39 %	64 %
Uzależnienia inne niż alkoholizm	13 %	0 %
Przemoc w rodzinie	9 %	15 %
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	20 %	18 %
Sieroctwo	4 %	0 %
Pólśieroctwo	4 %	0 %
Niepełnosprawność co najmniej jednego rodzica	1 %	3 %
Długotrwała lub ciężka choroba	4 %	0%
Ubóstwo	0 %	0%
Bezrobocie	0 %	0%
Nieodpowiednie warunki mieszkaniowe	0 %	0%
Inne (m. in. porzucenie dziecka, pozbawienie wolności, pobyt za granicą)	6 %	0%

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej na podstawie danych zawartych w sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania przez powiat zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres 1.01.2023 r. do 30.06.2023 r.

Praca asystenta z rodziną ma umożliwić powrót dzieci pod właściwą opiekę ich biologicznych rodziców. Realizacja tego zadania jest bardzo ważna dla gmin również z finansowego punktu widzenia. Za każdy bowiem rok pobytu dziecka w pieczy zastępczej gmina właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej ponosi koszty w wysokości odpowiednio 10% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka w pierwszym roku jego pobytu w pieczy, 30% w drugim roku i ostatecznie 50% w trzecim roku i następnych latach jego pobytu w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej. (*Dział VII - Zasady finansowania wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej zawarty w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*).

Wzrost kosztów partycypowania gmin w kosztach opieki i wychowania dzieci w pieczy zastępczej wynika nie tylko ze wzrostu liczby umieszczonych dzieci, ale także z faktu, iż prawie połowa dzieci przebywa w pieczy zastępczej ponad 3 lata, co powoduje partycypację gminy w kosztach ich utrzymania na poziomie 50%. Szczegółowe koszty przedstawia Tabela nr 4.

Tabela nr 4 - Koszty pobytu dzieci w pieczy zastępczej pokrywane przez poszczególne gminy w powiecie bielskim.

Gmina/Rok	Rodzinna piecza zastępcza			Instytucjonalna piecza zastępcza		
	2021	2022	2023*	2021	2022	2023*
Bestwina	39.161,71 zł	70.056,21 zł	116.144,03 zł	12.493,58 zł	-	635,04 zł
Buczkowice	59.020,81 zł	60.926,07 zł	81.301,84 zł	21.221,94 zł	32.995,84 zł	40.439,49 zł
Czechowice-Dz.	267.954,61 zł	313.538,59 zł	383.052,61 zł	263.362,34 zł	263.611,60 zł	374.574,76 zł
Jasienica	140.327,76 zł	160.759,35 zł	178.483,82 zł	22.585,62 zł	87.721,51 zł	201.828,28 zł
Jaworze	18.617,36 zł	22.007,59 zł	27.710,41 zł	-	-	-
Kozy	30.994,28 zł	32.866,59 zł	47.268,49 zł	17.096,76 zł	17.892,13 zł	-
Porąbka	64.860,33 zł	69.359,71 zł	71.425,80 zł	79.204,62 zł	96.170,98 zł	84.270,94 zł
Szczyrk	58.499,07 zł	53.181,34 zł	64.559,40 zł	90.540,36 zł	111.320,00 zł	80.116,42 zł
Wilamowice	36.977,50 zł	41.525,15 zł	48.510,03 zł	24.950,35 zł	33.000,50 zł	37.966,00 zł
Wilkowice	53.336,39 zł	59.208,51 zł	78.565,07 zł	196.793,69 zł	288.829,32 zł	314.909,83 zł
RAZEM	769.749,82 zł	883.429,11 zł	1.097.021,50 zł	726.016,76 zł	928.041,36 zł	1.132.112,22 zł

* stan na dzień 30.11.2023 r.

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

2.2. Rodzinna piecza zastępcza.

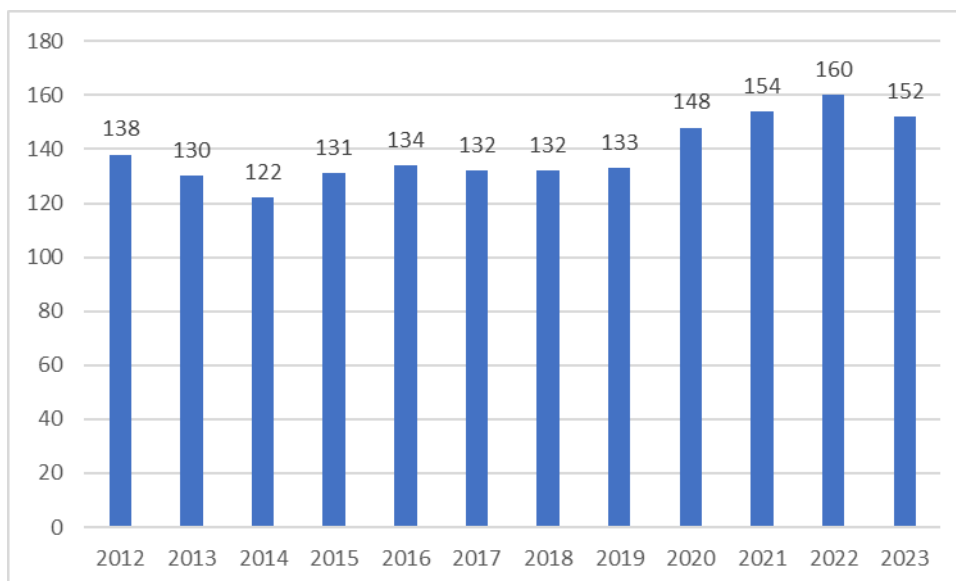
Poprzez określenie *rodzinna piecza zastępcza* rozumie się rodziny zastępcze:

- **spokrewnione** - tworzą je dziadkowie lub rodzeństwo;
- **niezawodowe** - tworzą je dalsi krewni (ciocia, wujek) lub osoby niespokrewnione z dzieckiem. Rodzina może przyjąć do trojga dzieci (możliwość zwiększenia przy licznym rodzeństwie);
- **zawodowe** – powstają, gdy jeden z rodziców zastępczych zawiera umowę o prowadzenie rodziny zastępczej zawodowej. Rodzina może przyjąć troje dzieci (możliwość zwiększenia przy licznym rodzeństwie). Najczęściej przyjmuje dzieci z niepełnosprawnościami lub z trudnościami w funkcjonowaniu:
 - w tym **zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego** (rodzina zastępcza zawodowa przyjmująca dzieci interwencyjnie);
 - w tym **zawodowe specjalistyczne** (przyjmujące dzieci z niepełnosprawnościami lub/i zaburzeniami zachowania).
- **rodzinne domy dziecka** – rodziny mogące przyjąć do ośmiorga wychowanków, również jeden z prowadzących zawiera umowę o prowadzenie rodzinnego domu dziecka.

W Powiecie Bielskim od samego początku obowiązywania ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nie funkcjonuje ani jedna rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna. Związane jest to z brakiem kandydatów do pełnienia tego typu rodziny zastępczej. Dodatkowo z roku na rok przybywa dzieci posiadających różnego rodzaju orzeczenia o niepełnosprawności lub opinie/orzeczenie z poradni psychologiczno-pedagogicznych, co sprawia, że każda z rodzin staje się na swój sposób specjalistyczna.

Liczba rodzinnych form pieczy zastępczej w ostatnich latach stopniowo wzrasta. W roku ubiegłym funkcjonowało łącznie aż 160 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. W roku 2021 liczba ta utrzymywała się na poziomie 154. Wzrost ten dotyczy zarówno rodzin zastępczych spokrewnionych, jak i niezawodowych. Również w przypadku rodzin zastępczych zawodowych nastąpił wzrost tej formy pieczy zastępczej z 8 w roku 2021 do 10 w roku 2023. Zwiększenie rodzin zastępczych zawodowych związane jest z rosnącą liczbą dzieci, szczególnie tych potrzebujących dodatkowego wsparcia. Liczba rodzinnych domów dziecka natomiast zmalała z 4 w 2021 roku do 3 w roku bieżącym.

Wykres nr 5 – Liczba rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka na terenie powiatu bielskiego w latach 2012-2023 (stan do dnia 30.11.2023 r.).

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

W 2023 roku zaledwie 3 rodziny zastępcze spokrewnione nie pobierały przysługujących wychowankom świadczeń, natomiast w 2021 i 2022 roku była tylko jedna taka rodzina zastępcza spokrewniona. Rezygnacja ze świadczeń podyktowana jest silną obecnością rodzica biologicznego w życiu rodziny zastępczej i co za tym idzie obawą przed naliczaną mu odpłatnością w przypadku pobierania omawianych świadczeń.

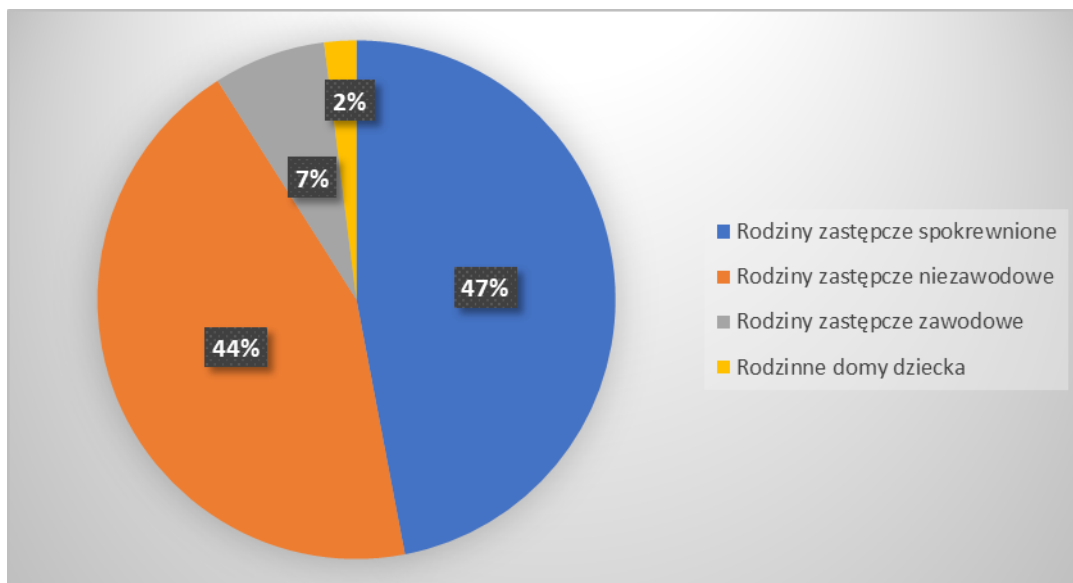
Tabela nr 5 – Decyzje ustalające odpłatności rodzicom biologicznym za pobyt ich dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2020-2023.

ROK	LICZBA RODZICÓW BIOLOGICZNYCH REGULUJĄCYCH ODPŁATNOŚCI	LICZBA RODZICÓW BIOLOGICZNYCH NIEREGULUJĄCYCH ODPŁATNOŚCI	SUMA WYSOKOŚCI WSZYSTKICH NALICZONYCH ODPŁATNOŚCI	WPLATY FAKTYCZNE RODZICÓW BIOLOGICZNYCH
2020	54	255	2.025.298,45 zł	95.459,93 zł
2021	50	232	2.041.591,15 zł	92.010,64 zł
2022	43	238	1.717.594,04 zł	81.138,51 zł
2023	30	245	1.295.308,86 zł	57.054,33 zł

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Rodziny zastępcze spokrewnione stanowią największy odsetek wszystkich rodzin zastępczych. Na drugim miejscu, pod względem liczebności, znajdują się rodziny zastępcze niezawodowe i tutaj również zdecydowaną większość stanowią rodziny spokrewnione z dzieckiem, czyli wujek/ciocia. Rodziny zastępcze zawodowe i rodzinne domy dziecka stanowią zaledwie 9% wszystkich rodzin.

Wykres nr 6: Podział procentowy rodzin zastępczych w powiecie bielskim w 2023 roku.

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Tabela nr 6 - Liczba rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w latach 2021-2023, pobierających świadczenia z podziałem na Gminy.

Gmina/Rok	Liczba rodzin ogółem			Spokrewnione			Niezawodowe			zawodowe			rodzinne domy dziecka		
	2021	2022	2023*	2021	2022	2023*	2021	2022	2023*	2021	2022	2023*	2021	2022	2023*
Bestwina	13	15	13	3	3	3	9	11	9	-	-	-	1	1	1
Buczkowice	16	14	14	9	8	8	7	6	6	-	-	-	-	-	-
Czechowice-Dz.	48	53	50	21	25	26	23	25	21	2	2	2	2	1	1
Jasienica	14	16	20	6	7	10	7	8	9	1	1	1	-	-	-
Jaworze	6	5	5	4	2	2	2	3	3	-	-	-	-	-	-
Kozy	12	8	8	5	4	3	6	3	3	1	1	2	-	-	-
Porąbka	5	6	6	3	3	2	2	3	4	-	-	-	-	-	-
Szczyrk	4	4	4	1	1	1	2	2	2	-	-	-	1	1	1
Wilamowice	19	20	16	9	10	9	8	8	5	2	2	2	-	-	-
Wilkowice	17	19	16	7	7	8	8	9	5	2	3	3	-	-	-
RAZEM	154	160	152	68	70	72	74	78	67	8	9	10	4	3	3

* stan na dzień 30.11.2023 r.

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych oraz rodzinnych domach dziecka dynamicznie wzrasta od kilku lat. Proces ten szczegółowo ukazuje Tabela nr 7. Dla porównania w roku 2012 w rodzinach zastępczych spokrewnionych przebywało łącznie 216 wychowanków, natomiast w roku 2022 liczba ta wzrosła aż do 281.

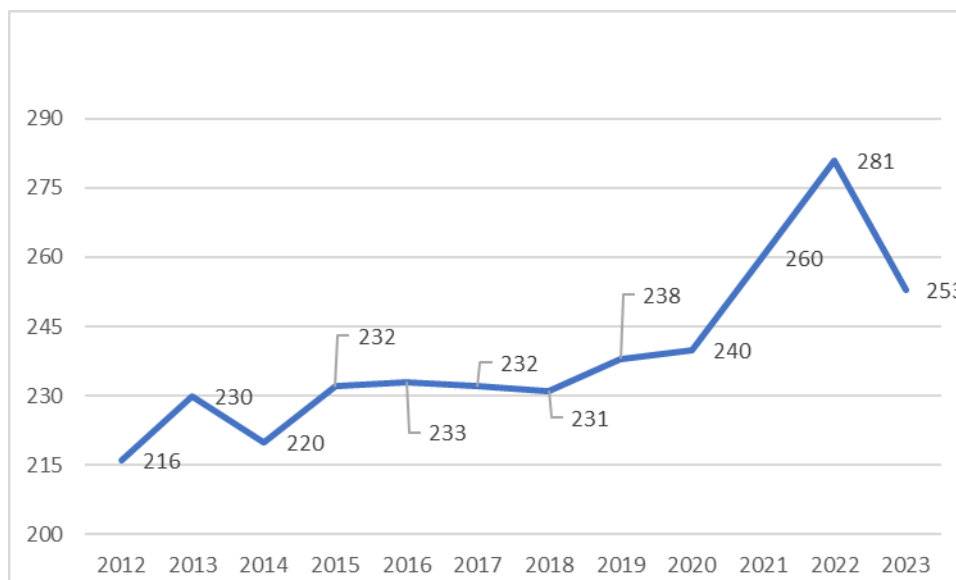
Tabela nr 7 - Liczba dzieci i osób pełnoletnich przebywających w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka w latach 2021-2023, z podziałem na Gminy.

Gmina/Rok	Liczba dzieci ogółem			w rodzinach spokrewnionych			w rodzinach niezawodowych			w rodzinach zawodowych			w rodzinnych domach dziecka		
	2021	2022	2023*	2021	2022	2023*	2021	2022	2023*	2021	2022	2023*	2021	2022	2023*
Bestwina	21	30	26	4	5	5	12	15	12	-	-	-	5	10	11
Buczkowice	28	24	21	15	12	11	13	12	10	-	-	-	-	-	-
Czechowice-Dz.	84	96	84	26	32	35	29	33	27	15	20	13	14	11	9
Jasienica	25	33	35	10	12	17	11	15	12	4	6	6	-	-	-
Jaworze	8	10	10	6	5	5	2	5	5	-	-	-	-	-	-
Kozy	20	15	15	8	7	6	8	4	3	4	4	6	-	-	-
Porąbka	7	7	8	4	3	2	3	4	6	-	-	-	-	-	-
Szczyrk	7	6	6	1	1	1	2	2	2	-	-	-	4	3	3
Wilamowice	29	30	24	11	12	11	11	11	6	7	7	7	-	-	-
Wilkowice	31	30	24	13	13	11	10	9	5	8	8	8	-	-	-
RAZEM	260	281	253	98	102	104	101	110	88	38	45	40	23	24	21

* stan na dzień 30.11.2023 r.

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

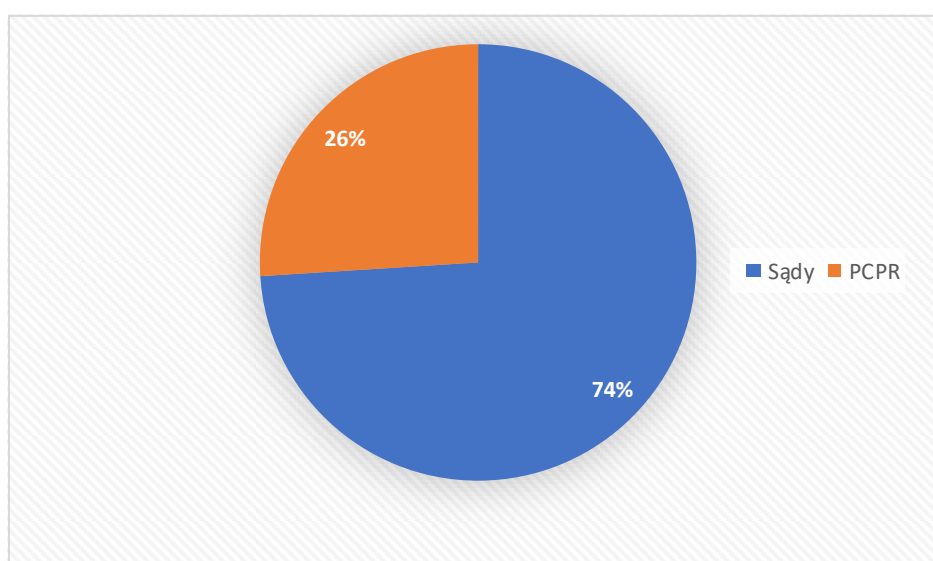
Wykres nr 7 – Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej na terenie powiatu bielskiego w latach 2012-2023 (stan do dnia 30.11.2023 r.).

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Powyższe dane pokazują, iż we wskazanym okresie z roku na rok liczba rodzin zastępczych jak i przebywających w nich dzieci wzrasta. Każde utworzenie rodziny zastępczej czy umieszczenie dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej powinno być opiniowane przez PCPR jako organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Zdarza się jednak, że Postanowienia o utworzeniu rodziny zastępczej wpływają do PCPR bez jakiegokolwiek wcześniejszej informacji o toczącym się postępowaniu. Sytuacje te w powiecie bielskim dotyczą jednak jedynie osób spokrewnionych z dzieckiem, czyli tzw. rodzin zastępczych spokrewnionych (babcia, dziadek, siostra, brat) lub rodzin zastępczych niezawodowych (ciocia, wujek). Nie zdarzyło się bowiem, żeby Sąd samodzielnie umieścił interwencyjnie dziecko w rodzinie już funkcjonującej, a w żadnym stopniu z nim niespokrewnionej. W przypadku każdej interwencji PCPR wskazuje kandydatów na rodzinę zastępczą lub jeżeli interwencja dotyczy godzin wieczornych lub weekendów automatycznie wskazana jest rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego. Jak pokazuje wykres nr 8 zdecydowana większość rodzin zastępczych jest wskazana przez Sądy, co oznacza, że 74% wszystkich dzieci w 2023 roku w przypadku konieczności umieszczenia ich w rodzinnej pieczy zastępczej trafiła do spokrewnionych z nimi dziadków, rodzeństwa czy wujostwa. Zatem 26% wszystkich dzieci nie może liczyć na nikogo bliskiego i zostaje umieszczona w wcześniej nieznanym sobie rodzinie zastępczej zawodowej lub rodzinnym domu dziecka.

Wykres nr 8 – Umieszczenia dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej wskazanej przez PCPR oraz przez Sądy w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Finansowanie rodzinnych form pieczy zastępczej związane jest z wydatkami:

- na usamodzielnienie pełnoletnich wychowanków rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka,
- na utrzymanie dzieci z powiatu bielskiego przebywających w rodzinach zastępczych na terenie innych powiatów,
- na świadczenia dla dzieci przebywających w rodzinach zastępczych (w tym m.in. dofinansowanie wypoczynku, środki na utrzymanie lokali dla rodzinnych domów dziecka i rodzin zastępczych zawodowych oraz środki na remont rodzinnych domów dziecka),
- na wynagrodzenia z pochodnymi, telefony służbowe, odpis na ZFŚS, PPK, wyjazdy służbowe koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, psychologa oraz wynagrodzenia z pochodnymi osób prowadzących rodzinne domy dziecka, prowadzących rodziny zastępcze zawodowe, osoby do pomocy, rodziny pomocowe, a także supervizje i szkolenia dla rodzin zastępczych oraz pracowników Zespołu Ds. Rodzinnej Pieczy Zastępczej, a także szkolenia dla kandydatów na rodziny zastępcze i opinie psychologiczne o predyspozycji i motywacji kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej,
- na zakup materiałów, wyposażenia i usług remontowych,
- na realizację rządowego programu 500 Plus.

Powiat Bielski w latach 2020 – 2022 przeznaczył na powyższe zadania następujące środki finansowe:

✧ **rok 2020 – 4.467.647,69 zł,**

Dla porównania dochody uzyskane od osób zobowiązanych do ponoszenia opłaty za pobyt dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej wyniosły zaledwie: **71.955,23 zł.**

✧ **rok 2021 – 5.244.678,03 zł,**

Dla porównania dochody uzyskane od osób zobowiązanych do ponoszenia opłaty za pobyt dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej wyniosły zaledwie: **69.932,16 zł.**

✧ rok 2022 – 5.009.498,07 zł,

Dla porównania dochody uzyskane od osób zobowiązanych do ponoszenia opłaty za pobyt dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej wyniosły:
54.282,84 zł.

Dodatkowo w 2022 roku PCPR otrzymał środki z Funduszy Pomocy w związku z ustawą z dnia 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa w kwocie 42.655,63 zł wydatkowane na świadczenia dla 3 ukraińskich dzieci umieszczonych w zawodowych rodzinach zastępczych i pokrycie części wynagrodzenia opiekujących się nimi osób.

W 2023 roku nowelizacja ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadziła wzrost zasadniczego wynagrodzenia rodzin zastępczych zawodowych oraz rodzinnych domów dziecka. W wyniku tej zmiany:

- rodzinie zastępczej zawodowej oraz prowadzącemu rodzinny dom dziecka przysługuje wynagrodzenie nie niższe niż kwota 4.100,00 zł miesięcznie, natomiast do 31.01.2023 r. była to kwota 2.000,00 zł miesięcznie,
- rodzinie zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego przysługuje wynagrodzenie nie niższe niż kwota 124% kwoty wskazanej ww. ustawie, czyli 5.084,00 zł miesięcznie, natomiast do 31.01.2023 r. była to kwota 2.600,00 zł miesięcznie.

Rodzinna piecza zastępcza nadal pozostaje lepszą formą czasowego zabezpieczenia dzieci - zarówno biorąc pod uwagę dobro dziecka, jaki kwestie związane z jego finansowaniem. Nie oznacza to jednak, że możliwe jest całkowite zlikwidowanie całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych, gdyż doświadczenie i przytaczane dane pokazują, iż w wielu przypadkach to właśnie całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze są jedynym możliwym rozwiązaniem dla części dzieci, które w rodzinach zastępczych czy w rodzinnych domach dziecka nie są w stanie funkcjonować w sposób prawidłowy. Wszystko zależy od indywidualnej sytuacji każdego dziecka, jego wieku oraz wcześniejszych przeżyć.

2.3. Instytucjonalna piecza zastępcza.

Instytucjonalna piecza zastępcza to forma pomocy rodzinie, która umożliwia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa, jakie są rodzaje i warunki takiej formy pieczy zastępczej, takie jak placówka opiekuńczo-wychowawcza, regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna lub interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Wyróżniamy placówki opiekuńczo – wychowawcze typu:

- socjalizacyjnego,
- interwencyjnego,
- specjalistyczno – terapeutycznego,
- rodzinnego.

Na terenie powiat bielskiego do 2021 roku funkcjonowały dwie placówki opiekuńczo-wychowawcze, po jednej typu socjalizacyjnego i rodzinnego. Od 2022 roku natomiast liczba placówek została zwiększona do 3, ze względu na konieczność zmniejszenia w placówce typu socjalizacyjnego liczby wychowanków do 14 (proces dezinstytucjonalizacji).

W roku 2023 funkcjonowały zatem placówki opiekuńczo-wychowawcze:

- dwie typu socjalizacyjnego:
 - ✓ Ośrodek Pomocy Dziecku i Rodzinie w Czechowicach-Dziedzicach (założony w 1984 roku)
 - ✓ Dom Dla Dzieci „Na Lipowcu” w Czechowicach-Dziedzicach (założony w 2022 roku)
- jedna typu rodzinnego:
 - ✓ Rodzinny Dom Dziecka w Janowicach (założony w 2000 roku).

Tabela nr 8 – Koszt utrzymania dziecka w OPDiR w latach 2020-2023.

ROK	2020	2021	2022	2023
Liczba miejsc statutowych	30	30	16	16
Liczba faktycznie przebywających dzieci	44 (12 przyjętych)	35 (7 przyjętych)	28 (12 przyjętych)	31 (9 przyjętych)
Średnie miesięczne wydatki przeznaczone na utrzymanie dziecka	5.259,00 zł	5.149,00 zł	5.532,00 zł	7.128,00 zł
Roczny budżet	1.817.414,00 zł	2.642.051,11 zł	1.597.587,03 zł	1.879.489,40 zł

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Tabela nr 9 – Koszt utrzymania dziecka w Domu Dla Dzieci „Na Lipowcu” w latach 2020-2023.

ROK	2020	2021	2022	2023
Liczba miejsc statutowych	-	-	14	14
Liczba faktycznie przebywających dzieci	-	-	16 (16 przyjętych)	20 (7 przyjętych)
Średnie miesięczne wydatki przeznaczone na utrzymanie dziecka	-	-	5.938,00 zł	6.100,00 zł
Roczny budżet	-	-	699.820,38 zł	862.510,31 zł

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Tabela nr 10 – Koszt utrzymania dziecka w RDD Janowice w latach 2020-2023

ROK	2020	2021	2022	2023
Liczba miejsc statutowych	8	8	8	8
Liczba faktycznie przebywających dzieci	7 (0 przyjętych)	7 (0 przyjętych)	9 (2 przyjętych)	8 (0 przyjętych)
Średnie miesięczne wydatki przeznaczone na utrzymanie dziecka	3.235,00 zł	3.241,00 zł	3.536,00 zł	3.805,00 zł
Roczny budżet	267.469,00 zł	287.495,61 zł	304.948,65 zł	343.363,26 zł

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Rok 2021 był ostatnim, w którym Ośrodek Pomocy Dziecku i Rodzinie w Czechowicach-Dziedzicach przyjmował do instytucjonalnej pieczy zastępczej dzieci spoza powiatu bielskiego. Od 2022 roku w placówkach przebywają wyłącznie dzieci pochodzące z gmin powiatu bielskiego.

Tabela nr 11 - Liczba dzieci przebywających w Ośrodku Pomocy Dziecku i Rodzinie w Czechowicach-Dziedzicach w latach 2021-2023.

Rok 2021		Rok 2022		Rok 2023	
Na dzień 31.12.2021 r.		Na dzień 31.12.2022 r.		Na dzień 30.11.2023 r.	
30		22		23	
z powiatu bielskiego	z innych powiatów	z powiatu bielskiego	z innych powiatów	z powiatu bielskiego	z innych powiatów
29	1	22	0	23	0

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Tabela nr 12 - Liczba dzieci przebywających w Domu Dla Dzieci „Na Lipowcu” w latach 2021-2023.

Rok 2021		Rok 2022		Rok 2023	
-		Na dzień 31.12.2022 r.		Na dzień 30.11.2023 r.	
-		14		13	
z powiatu bielskiego	z innych powiatów	z powiatu bielskiego	z innych powiatów	z powiatu bielskiego	z innych powiatów
-	-	14	0	13	0

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Tabela nr 13 - Liczba dzieci przebywających w Rodzinnym Domu Dziecka w Janowicach w latach 2021-2023.

Rok 2021		Rok 2022		Rok 2023	
Na dzień 31.12.2021 r.		Na dzień 31.12.2022 r.		Na dzień 30.11.2023 r.	
7		8		7	
z powiatu bielskiego	z innych powiatów	z powiatu bielskiego	z innych powiatów	z powiatu bielskiego	z innych powiatów
7	0	8	0	7	0

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Struktura wiekowa dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej jest bardzo różna. Średnio wynosi ona od 6 – 21 lat w Ośrodku Pomocy Dziecku i Rodzinie w Czechowicach-Dziedzicach, natomiast w Domu Dla Dzieci „Na Lipowcu” w Czechowicach-Dziedzicach od 11 – 17 lat.

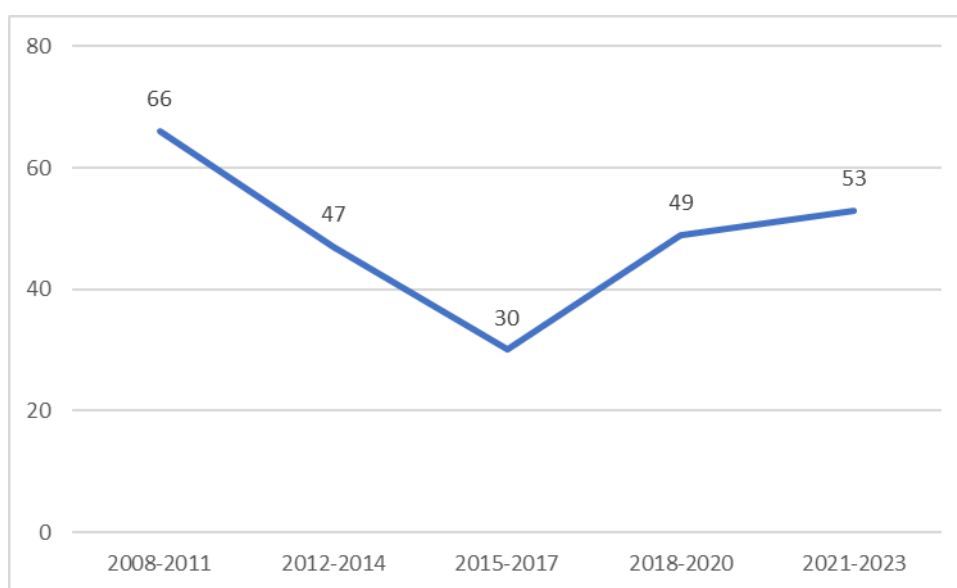
Zgodnie z zapisami ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych powinny być umieszczane dzieci powyżej 10 roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. Umieszczenie dziecka poniżej 10 roku życia jest możliwe w wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to pobytu wraz z rodzeństwem.

W 2022 roku w wyniku rozwiązania rodziny zastępczej niezawodowej i z braku innych możliwości organizacyjnych do Ośrodka Pomocy Dziecku i Rodzinie w Czechowicach-Dziedzicach trafiło rodzeństwo trójki małoletnich dzieci w wieku poniżej 10. roku życia. Ze względu na potrzebę zorganizowania dzieciom odpowiedniego

i zindywidualizowanego wsparcia zatrudniono w placówce dodatkową kadrę pedagogiczną. Powiatowe Centrum Pomocy Rodziny w Bielsku-Białej nieustannie poszukuje kandydatów na rodziny zastępcze dla ww. dzieci, jednak ze względu na obciążenia genetyczne i niepełnosprawności dzieci, jest to bardzo trudne.

Obserwując liczbę dzieci corocznie umieszczanych w instytucjonalnej pieczy zastępczej od roku 2018 widzimy wzrost liczby wychowanków umieszczanych w placówkach na terenie powiatu bielskiego.

Wykres nr 9 - Liczba dzieci z terenu powiatu bielskiego umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej od 2008 roku.

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Tabela nr 14 - Liczba dzieci z poszczególnych Gmin powiatu bielskiego skierowanych do całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Gmina	Rok 2020	Rok 2021	Rok 2022	Rok 2023*
Bestwina	-	-	-	1
Buczkowice	-	-	-	-
Czechowice-Dz.	2	2	6	6
Jasienica	-	-	7	2
Jaworze	-	-	-	1
Kozy	-	-	-	-
Porąbka	3	5	-	-
Szczyrk	-	-	-	-
Wilamowice	-	-	-	-
Wilkowice	9	-	-	-
RAZEM	14	7	13	10

* stan na dzień 31.10.2023 r.

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Środki wydatkowane na instytucjonalną pieczę zastępczą w latach 2020-2022 podobnie jak w przypadku rodzinnej pieczy zastępczej z roku na rok wzrastają.

W latach 2020-2022 Powiat Bielski łącznie przeznaczył na funkcjonowanie placówek opiekuńczo-wychowawczych następujące środki finansowe:

✧ **rok 2020 – 2.350.533,31 zł**, w tym:

- na utrzymanie dwóch placówek opiekuńczo-wychowawczych przeznaczono kwotę: **2.084.883,13 zł**,
- na wypłatę świadczeń na usamodzielnienie osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, kontynuację nauki oraz zagospodarowanie w formie rzeczowej przeznaczono kwotę: **65.613,72 zł**,
- na realizację rządowego programu Rodzina Plus przeznaczono kwotę: **200.036,46 zł**.

✧ **rok 2021 – 3.181.493,95 zł**, w tym:

- na utrzymanie dwóch placówek opiekuńczo-wychowawczych przeznaczono kwotę: **2.929.546,72 zł**,
- na wypłatę świadczeń na usamodzielnienie osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, kontynuację nauki oraz zagospodarowanie w formie rzeczowej przeznaczono kwotę: **59.081,60 zł**,
- na realizację rządowego programu Rodzina Plus przeznaczono kwotę: **192.865,63 zł**.

✧ **rok 2022 – 2.729.786,89 zł**, w tym:

- na utrzymanie trzech placówek opiekuńczo-wychowawczych przeznaczono kwotę: **2.602.356,06 zł**,
- na wypłatę świadczeń na usamodzielnienie osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, kontynuację nauki oraz zagospodarowanie w formie rzeczowej przeznaczono kwotę: **51.520,78 zł**,
- na realizację rządowego programu Rodzina Plus przeznaczono kwotę: **75.910,05 zł**.

Podstawowe zadanie instytucjonalnej pieczy zastępczej jest identyczne jak w rodzinnej pieczy zastępczej – różnica polega na sposobie realizacji wskazanego celu. Potrzeba zbliżenia tych dwóch tak różnych środowisk wychowawczych spowodowała rozpoczęcie procesu *dezinstytucjonalizacji pieczy zastępczej*.

Zgodnie z art. 230 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, liczba dzieci umieszczonych w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego począwszy od dnia 1 stycznia 2021 roku nie może być wyższa niż 14. Jak jednak pokazują dane z minionych lat, nie jest możliwe umieszczenie wszystkich dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej. Wpływ na to ma m.in.:

- niewystarczająca liczba osób gotowych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej,
- brak rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka gotowych zaopiekować się dziećmi w wieku powyżej 12 roku życia,
- wiek/indywidualna sytuacja/doświadczenia niektórych dzieci uniemożliwiają pozytywnie zafunkcjonować w rodzinnych formach pieczy zastępczej.

W związku z powyższym zadaniem na najbliższe lata jest zmiana warunków w instytucjonalnej pieczy zastępczej, żeby były one jak najbardziej zbliżone do tych w rodzinnych formach pieczy zastępczej. W powiecie bielskim cel ten dotyczy przede wszystkim Ośrodka Pomocy Dziecku i Rodzinie w Czechowicach-Dziedzicach. Obecnie funkcjonujący budynek jest w użytku od 1945 roku (jako państwowa jednostka od 1962 roku), co spowodowało, że naturalnie uległ on zużyciu i wymaga zamiany na inny bardziej dostosowany do potrzeb wychowanków i kadry z nimi pracującej.

2.4. Usamodzielnianie pełnoletnich wychowanków.

Skuteczne usamodzielnianie wychowanków pieczy zastępczej jest jednym z zadań systemu pomocy realizowanym m.in. przez powiatowe centra pomocy rodzinie. Proces ten dotyczy dzieci, które w trakcie pobytu w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej nie powróciły pod opiekę rodziców biologicznych lub nie zostały z różnych względów adoptowane. Rozwiązania w zakresie pomocy w usamodzielnieniu się pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej sprowadzają się głównie do doraźnej pomocy finansowej, która zgodnie z art. 140 ust. 1 pkt 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej sprowadza się do m. in. trzech podstawowych form pomocy: na zagospodarowanie, na kontynuowanie nauki oraz pomoc na usamodzielnienie.

W 2021 roku 8 wychowanków pieczy zastępczej usamodzielniło się (7 z rodzinnej pieczy zastępczej, 1 z instytucjonalnej pieczy zastępczej), w 2022 roku aż

30 wychowanków (21 z rodzinnej pieczy zastępczej, 9 z instytucjonalnej pieczy zastępczej), natomiast w 2023 roku 29 wychowanków (24 z rodzinnej pieczy zastępczej, 5 z instytucjonalnej pieczy zastępczej).

Tabela nr 15 - Liczba świadczeń oraz środki wydane w związku z usamodzielnieniem pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej.

Rodzaj świadczenia	Rok 2021		Rok 2022		Rok 2023	
	Ilość świadczeń	Kwota	Ilość świadczeń	Kwota	Ilość świadczeń	Kwota
Pomoc na usamodzielnienie	8	48.480,00 zł	11	52.329,00 zł	12	69.392,00 zł
Pomoc na kontynuowanie nauki	306	165.471,11 zł	220	126.948,48 zł	159	100.461,90 zł
Pomoc na zagospodarowanie	5	15.500,00 zł	15	40.600,00 zł	4	9.682,00 zł
RAZEM	319	229.451,11 zł	246	219.877,48 zł	175	179.535,90 zł

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Jak pokazują dane zawarte w tabeli nr 15 liczba świadczeń wypłacanych jako wsparcie dla usamodzielnianych wychowanków jest duża. Najbardziej popularną formą wsparcia (stanowiącą aż 89% wszystkich wypłacanych świadczeń) jest pomoc na kontynuację nauki, co świadczy o tym, iż znaczna część usamodzielnionych wychowanków nadal kontynuuje naukę zwiększając tym samym swoje szanse na rynku pracy.

Szczególnie dotkliwym problemem, uniemożliwiającym skuteczne działania na rzecz wychowanków, są ograniczone możliwości zapewnienia odpowiednich warunków mieszkaniowych, co dla części wychowanków oznacza konieczność powrotu do dawnego, często patologicznego środowiska.

Skuteczną formą pomocy, do osiągnięcia której w najbliższych latach będzie dążyło Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej, jest możliwość zamieszkania usamodzielnianych wychowanków w mieszkaniu chronionym do czasu otrzymania mieszkania z zasobów gminy. Cel ten będzie możliwy jedynie w ścisłej współpracy z gminami powiatu bielskiego, z którymi PCPR rozpoczął już w 2023 roku rozmowy na temat możliwych rozwiązań w tym zakresie.

3. ORGANIZATOR RODZINNEJ PIECZY ZASTĘPCZEJ.

Zarządzeniem Nr 60/2011 Starosty Bielskiego z dnia 30 grudnia 2011 roku na organizatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznaczono Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej, w którym utworzono Zespół do Spraw Rodzinnej Pieczy Zastępczej prowadzony przez Dyrektora jednostki. Zespół w 2023 roku tworzy 8 pracowników zatrudnionych na etat:

- 1 pracownik zatrudniony na stanowisku pedagoga i pracownika socjalnego, który pełni również funkcję koordynatora Zespołu,
- 1 pracownik socjalny,
- 5 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej,
- 1 psycholog.

Dodatkowo 1 pracownik PCPR w Bielsku-Białej w ramach swoich obowiązków pomaga wychowankom w procesie ich usamodzielnienia.

W związku z rozbudową Zespołu oraz systematycznym poszerzaniem oferty skierowanej do rodzin zastępczych PCPR w Bielsku-Białej wynajął dodatkowe pomieszczenia znajdujące się na parterze budynku PKS w Bielsku-Białej przy ul. Legionów 54. Wyremontowanie pomieszczeń było możliwe dzięki realizowanym projektom unijnym. W budynku tym od 2022 roku siedzibę mają koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej oraz organizowane są tutaj m. in. spotkania rodziców biologicznych z ich dziećmi oraz szkolenia, grupy wsparcia zarówno dla rodziców zastępczych jak i prowadzących rodzinne domy dziecka, szkolenia i superwizje dla pracowników Zespołu oraz realizowany jest program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej pod opieką koordynatora nie może znajdować się więcej niż 15 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. Obecnie koordynatorzy współpracują z 75 rodzinami zastępczymi i rodzinnymi domami dziecka, w tym jeden koordynator współpracuje również z Rodzinnym Domem Dziecka w Janowicach. Dodatkowo koordynatorzy mają możliwość uczestniczenia w szkoleniach podnoszących ich kompetencje zawodowe oraz co miesiąc uczestniczą w superwizji zarówno grupowej jak i indywidualnej organizowanej dla pracowników Zespołu do Spraw Rodzinnej Pieczy Zastępczej (w roku 2021 na ten cel przeznaczono 96 godzin, w 2022 roku 96, a w 2023 roku 65 godzin).

Zapotrzebowanie na rodziny zastępcze niezawodowe jest nieustannie duże. Co roku Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej prowadzi nabór do sprawowania tej funkcji. Od 2020 roku w celu dotarcia do jak największej liczby mieszkańców powiatu bielskiego rozpoczęto działania promocyjne z wykorzystaniem mediów społecznościowych – Facebook. W latach 2022/2023 PCPR rozpoczął kampanię rodzicielstwa zastępczego pn. „*Zostań SuperRodzicem*”.

RODZINA ZASTĘPCZA
ZOSTAŃ SUPERRODZICEM

Spełnij marzenia dziecka o posiadaniu rodziny i zostań jego bohaterem. Dowiedz się więcej:

☎ **729 857 735 / 33 813 69 30** **/pcprBB**

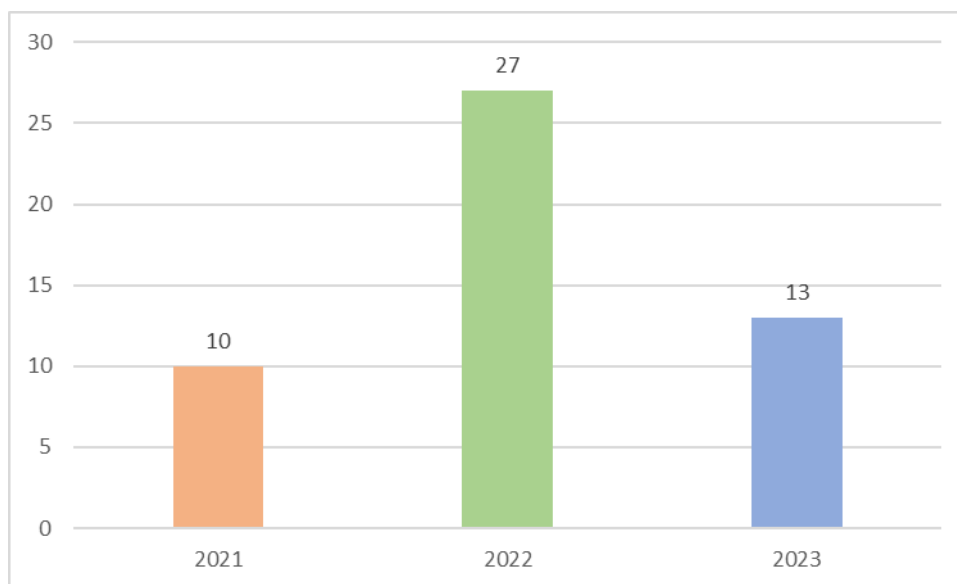
 Sprawdź, czy spełniasz warunki, aby zostać superrodzicem na: www.pcpr.starostwo.bielsko.pl

Bielsko-Biała,
ul. Piastowska 40

W ramach ww. akcji poszerzono działania o promocję pieczy zastępczej na imprezach okolicznościowych w poszczególnych gminach oraz nawiązano współpracę z Parafiami Kościoła Katolickiego oraz Kościoła Ewangelickiego z terenu powiatu bielskiego. Rozpoczęto także współpracę z Komunikacją Beskidzką w Bielsku-Białej, w wyniku której na jednym autobusie poruszającym się na trasie powiatu bielskiego umieszczono grafikę promującą pieczę zastępczą a w pozostałych autobusach umieszczono plakaty promocyjne.

Wykres nr 10 - Liczba przeszkolonych kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej w latach 2021-2023.

Źródło: Opracowanie własne PCPR w Bielsku-Białej.

Rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka ze względu na specyfikę sprawowanej przez nie funkcji potrzebują dodatkowego wsparcia w postaci specjalistycznych szkoleń. Są one dużą pomocą w zrozumieniu przebywających pod ich opieką wychowanków, rozwiązywaniu pojawiających się problemów, a dzięki dodatkowym konsultacjom pozwalają dostosować metody wychowawcze do realnych potrzeb ich rodziny. Odpowiadając więc na bieżące potrzeby rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka organizowane są:

- szkolenia, w tym również istnieje możliwość zorganizowania szkoleń indywidualnych;
- grupy wsparcia (superwizje, w tym także od dwóch lat superwizje interwencyjne);
- poradnictwo psychologiczne i pedagogiczne,
- poradnictwo prawne,
- wolontariat.

Jednakże w ślad za rosnącą liczbą dzieci wymagających specjalistycznego wsparcia przy jednoczesnym długim oczekiwaniu na terminy do lekarzy specjalistów na Narodowy Fundusz Zdrowia, rodziny zastępcze zgłaszają duże trudności w zakresie uzyskania pełnej diagnostyki dziecka. Jest to o tyle ważne, że dzieci, które trafiają do pieczy zastępczej są niejednokrotnie zdrowotnie zaniedbane i czas odgrywa tutaj bardzo ważną rolę.

W 2013 roku Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej po raz pierwszy rozpoczęło nabór Wolontariuszy. W 2021 roku liczba współpracujących z rodzinami zastępczymi Wolontariuszy wyniosła 7, w 2022 roku 5, natomiast w roku 2023 aż 10, co jest wynikiem rozpoczętej kampanii promującej wolontariat w liceach ogólnokształcących.

Regulacje ustawowe w zakresie liczby rodzin pozostających pod opieką jednego koordynatora przy jednoczesnym napływie dzieci do rodzinnych form pieczy zastępczej wskazują, iż niezbędnym będzie zadbanie o sukcesywne poszerzanie obecnego składu Zespołu do spraw Rodzinnej Pieczy Zastępczej o kolejne stanowiska koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. W połowie 2023 roku funkcję koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej pełniło łącznie 6 pracowników, natomiast pod koniec roku już tylko 5. Docelowo liczba koordynatorów w 2024 roku to 6. W następnych latach 2025-2026 zakłada się zwiększenie liczby koordynatorów do przynajmniej 7 osób.

4. CELE PROGRAMU ROZWOJU PIECZY ZASTĘPCZEJ NA LATA 2021-2023.

Cel główny:

Cel główny Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2024-2026 nie ulega zmianie w stosunku do Programów obejmujących lata ubiegłe (2012-2014, 2015-2017, 2018-2020, 2021-2023). Jest nim nadal:

Tworzenie, ale także utrzymywanie w powiecie bielskim spójnego systemu pieczy zastępczej dla zapewnienia optymalnej opieki i wychowania dzieciom, które z różnych powodów okresowo nie mogą wychowywać się w rodzinie własnej.

Zakłada się zatem kontynuowanie działań realizowanych w ramach *Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2021-2023*.

Cele szczegółowe:

1. Udzielanie wszechstronnego wsparcia osobom tworzącym rodzinną pieczę zastępczą zgodnie z ich indywidualnymi potrzebami.
2. Promowanie i rozwój rodzicielstwa zastępczego.
3. Dostosowywanie instytucjonalnej pieczy zastępczej do faktycznych potrzeb powiatu.
4. Wspieranie procesu usamodzielnienia wychowanków opuszczających pieczę zastępczą.
5. Podnoszenie jakości usług świadczonych w zakresie pieczy zastępczej.

Kierunki działań:

Cel szczegółowy 1:

1. Organizowanie szkoleń i warsztatów dla osób tworzących rodzinną pieczę zastępczą, mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji zgodnie z rozeznaczonymi w tym zakresie potrzebami m.in. profilaktyka wypalenia zawodowego.
2. Organizowanie wsparcia i pomocy między innymi w formie rodzin pomocowych, superwizji oraz wolontariuszy.
3. Poszukiwanie skutecznych rozwiązań w zakresie diagnozowania wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej, np. w zakresie pakietów medycznych lub innych

działań zmierzających do skrócenia czasu oczekiwania rodzin do lekarzy specjalistów.

4. Prowadzenia poradnictwa specjalistycznego, w tym psychologicznego i pedagogicznego, dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą i ich dzieci oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, a także zapewnianie pomocy prawnej.
5. Zatrudnienie psychologa wydającego opinie o predyspozycji i motywacji do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.
6. Organizowanie zajęć warsztatowych dla dzieci i młodzieży przebywających w pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej o charakterze edukacyjnym, socjoterapeutycznym oraz profilaktycznym.
7. Tworzenie bazy specjalistów współpracujących z PCPR w Bielsku-Białej i udostępnienie jej dla rodzin zastępczych.
8. Wprowadzenie i realizacja standardów ochrony małoletnich przed krzywdzeniem.

Cel szczegółowy 2:

1. Promowanie rodzicielstwa zastępczego za pomocą dostępnych form przekazu.
2. Kontynuowanie kampanii promującej rodzicielstwo zastępcze w gminach powiatu bielskiego.
3. Prowadzenie działań informacyjnych, promocyjnych i rekrutacyjnych dotyczących rodzicielstwa zastępczego.
4. Organizowanie corocznego Pikniku Rodzicielstwa Zastępczego.
5. Prowadzenie ciągłego naboru kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej.
6. Organizowanie szkoleń dla ww. kandydatów i wsparcia psychologiczno-pedagogicznego na każdym etapie procesu kwalifikacyjnego.
7. Poszukiwanie kandydatów na rodzinę zastępczą zawodową pełniącą funkcję pogotowia rodzinnego.

Cel szczegółowy 3:

1. Zmiana siedziby Ośrodka Pomocy Dziecku i Rodzinie w Czechowicach-Dziedzicach – dostosowanie budynku do aktualnych potrzeb i standardów opieki nad dziećmi.
2. Poszukiwanie rodzin zastępczych dla wychowanków potrzebujących zmiany na taką formę opieki.
3. Udział pracowników PCPR w ocenach sytuacji dzieci w pieczy zastępczej.

Cel szczegółowy 4:

1. Projektowanie procesu usamodzielnienia przez cały okres pobytu dziecka w pieczy zastępczej, odpowiednio we współpracy z koordynatorem, asystentem rodziny, pracownikiem socjalnym ośrodka pomocy społecznej, powiatowego centrum pomocy rodzinie, wychowawcą placówki opiekuńczo-wychowawczej, rodzicem zastępczym i innymi osobami bliskimi dziecku.
2. Przeprowadzenie systematycznej analizy potrzeb wychowanków przebywających w pieczy zastępczej w zakresie ich usamodzielnienia, ze szczegółowym uwzględnieniem ich potrzeb mieszkaniowych i pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.
3. Współpraca z gminami w zakresie wsparcia dla osób usamodzielnianych opuszczających pieczę zastępczą.
4. Poprawa sytuacji usamodzielnianych wychowanków, poprzez nabywanie przez młodych ludzi umiejętności samodzielnego rozwiązywania problemów i radzenia sobie w trudnych sytuacjach, prawidłowego wypełniania ról w dorosłym życiu (w tym rodzicielskich) oraz ich usamodzielnienie ekonomiczne.
5. Zapewnienie osobom usamodzielnianym pomocy psychologicznej i prawnej.
6. Organizowanie kursów i szkoleń podnoszących umiejętności społeczne oraz kwalifikacje zawodowe – realizacja projektów unijnych.

Cel szczegółowy 5:

1. Doskonalenie zawodowe kadry realizującej zadania z zakresu pieczy zastępczej.
2. Systematyczny wzrost liczby osób realizujących zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, w tym koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej oraz osób realizujących wsparcie specjalistyczne.
3. Inicjowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz pieczy zastępczej.
4. Upowszechnianie dobrych praktyk w obszarze opieki nad dzieckiem i rodziną.
5. Zwiększanie efektywności współpracy ze środowiskiem lokalnym, w tym między innymi z ośrodkami pomocy społecznej z terenu powiatu bielskiego, instytucjami oświatowymi, sądami, podmiotami leczniczymi.
6. Działanie na rzecz tymczasowego pobytu dzieci w pieczy zastępczej – poszerzanie współpracy z ośrodkami pomocy społecznej.
7. Przystępowanie do projektów unijnych w celu pozyskania dodatkowych środków na wsparcie rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka.
8. Zapewnienie bezpiecznej przestrzeni do pracy i wsparcia rodzin i dzieci oraz współpracy z rodzicami biologicznymi.

5. LIMIT RODZIN ZASTĘPCZYCH ZAWODOWYCH NA LATA 2024-2026.

Biorąc pod uwagę art. 180 pkt 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, wskazujący na konieczność określenia limitów dotyczących tworzenia rodzin zastępczych zawodowych, zakłada się następujący plan zawierania umów z rodzinami zastępczymi z podziałem na lata 2024-2026. Limit został określony na podstawie rozeznania potrzeb i dotychczasowych doświadczeń w odniesieniu do liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej.

FORMA PIECZY ZASTĘPCZEJ	2024	2025	2026
Rodziny zastępcze zawodowe	1	1	1

6. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU.

Źródłem finansowania zadań 3-letniego Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2024-2026 są środki finansowe:

- budżetu Powiatu Bielskiego,
- dotacje celowe z budżetu państwa na dofinansowanie zadań własnych powiatu z zakresu realizacji zadań wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- dotacje ze środków budżetu Województwa Śląskiego w ramach ogłaszanych konkursów,
- Unii Europejskiej,
- pozyskane z innych nie wymienionych powyżej źródeł.

7. MONITORING I EWALUACJA ORAZ KOORDYNOWANIE PROGRAMU.

Koordynatorem Programu jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej, którego obowiązkiem jest organizowanie pieczy zastępczej na terenie powiatu bielskiego.

Monitorowanie Programu odbywać się będzie w drodze sprawozdań rzeczowo-finansowych oraz z efektów pracy poprzez analizę danych gromadzonych w związku z realizacją działań ujętych w Programie. Powyższe informacje Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej będzie corocznie przedkładał Zarządowi Powiatu i Radzie Powiatu jako wyodrębnioną część z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej.

Przedkładany Program ma charakter otwarty i będzie podlegał ewaluacji w zależności od pojawiających się potrzeb w zakresie kierunków rozwoju pieczy zastępczej, a także możliwości finansowych powiatu.

8. PODSUMOWANIE.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bielsku-Białej, jako organizator pieczy zastępczej, od 2012 roku realizuje zaplanowane w kolejnych Programach działania, zwiększając jakość opieki nad dziećmi przebywającymi w pieczy zastępczej, we współpracy m.in. z placówkami edukacyjnymi, sądami rodzinnymi oraz ośrodkami pomocy społecznej na terenie powiatu bielskiego.

Zarówno osoby prowadzące bezpośrednią pieczę zastępczą nad dziećmi, jak i same dzieci, obejmowane są wsparciem profesjonalnej kadry koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, psychologów, pedagogów i pracowników socjalnych. Mimo systematycznego zabezpieczania dzieci w pieczy zastępczej, nadal istnieje konieczność pozyskiwania kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. Stąd tak ważne są działania promujące rodzicielstwo zastępcze, wsparcie już funkcjonujących rodzin zastępczych i wzmocnienie ich w odpowiednie kompetencje wychowawcze oraz umożliwienie im wsparcia specjalistycznego dla małoletnich podopiecznych w możliwie jak najkrótszym czasie.